

Suur ja väike algustäht asutuste ja allüksuste nimetustes

Maire Raadik

Eesti Keele Instituudi vanemkeelekorraldaja

Keelekomisjonid on asutuste algustähte arutanud mitut puhku, olulisimad otsused on teinud Eesti Kirjanduse Seltsi keeleteoimkond 1930. aastail¹ ja Emakeele Seltsi keeleteoimkond 1994².

1930. aastail lepitati kokku kirjutada asutuste nimetustes iga sõna suure tähega, kui nimetusi tarvitatakse ametlikul ja autentsel kujul, ning väikese algustähega (v.a isiku- ja kohanimed), kui nimetuse autentne kuju pole teada või seda ei soovita rõhutada.³ Seega võis kirjutaja olenevalt oma kavatsustest kirjutada *Tartu Ülikool* või *Tartu ülikool*, *Kaitseministeerium* või *kaitseministeerium*. Peale asutuste soovitati 1930ndail – erinevalt praegusest – suure algustähega kirjutada ka allüksuste nimetusi (nt Tartu Ülikooli *Nõukogu*, Kohtu- ja Siseministeeriumi *Administratiivosakond*), lisaks peeti suurtähte võimalikuks asutuste lühinimetustes (nt *Selts* tähenduses *Eesti Kirjanduse Selts*).⁴

1960.–1970. aastate reeglites seati nimetuse algustäht sõltuvusse asutuse tähtsusest ja esinemise sagedusest. Väiketähega võis kirjutada kõige sagedamini esinevate asutuste, ettevõtete üldnimelise osa (*Rõngu külanõukogu*, *Puhja sideagentuur*, *Sadala kool*)⁵, suure algustähega tuli alati kirjutada ülemnõukogud ja nende presiidiumid, peavalitsused, valitsused, komiteed ja ministeeriumid, ülemkohtud, NLKP organid territoriaalkomiteedest (k.a) ülespoole⁶. Normiti asutuse või ettevõtte tüübi järgi, nii et näiteks *Nõmme Polikliinik* käis suure tähega (kuulus asutuste rühmas tervishoiuasutuste ja haiglate alla), *Saue sovhoos* aga väikesega (ettevõtete ja organisatsioonide rühmas kolhooside ja sovhooside all). Kõik see kiskus tegelikku keeletarvitust suurtähe poole kaldu.

1990. aastate algul kirjutas Tiiu Erelt koostöös Peeter Pälliga uue reeglistiku algustäheortoograafia ja jutumärkide kohta ning Emakeele Seltsi keeleteoimkond kiitis selle 14. veebruaril 1994 heaks. Reegel võttis asutusenimetuste kirjutamisel juhtniidiks sama ametlikkuse arvestamise põhimõtte mis 1930. aastail Eesti Kirjanduse Selts, ainult et seadis normaal- ehk algseisuks väikese algustähega kirjutamise.⁷ 2017. aasta kevadel arutas keeleteoimkond asutusenimetuste kirjutamist seoses Eesti Keele Instituudis koostatava õigekeelsuskäsiraamatu õigekirjaosaga, reegli põhiolemus jäi samaks.

1. Asutuste, ettevõtete, organisatsioonide, ühenduste nimetused

Osal asutustel on puhtalt kirjeldavad nimetused, kus nimetuse põhisõna näitab asutuse liiki, nt *aktsiaselts*, *sihtasutus*, *liit*, *muuseum*, *ministeerium*, *amet* vms, täiendsõna aga täpsustab asutuse tegevusvaldkonda, nt *tänavapuhastuse aktsiaselts*, *hariduse infotehnoloogia sihtasutus*,

¹ **A. Kask.** Eesti Kirjanduse Seltsi Keeleteoimkonna otsuseid. – Eesti Keel 1937, nr 7–8, lk 228–229.

² **T. Erelt.** Algustäheortoograafiast ja jutumärkidest. – Kirjakeele teataja II 1993–2000. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna soovitusel. Koost. ja toim. T. Erelt, M. Raadik. Tallinn: Emakeele Selts, 2000, lk 14–19.

³ **A. Kask.** Eesti Kirjanduse Seltsi Keeleteoimkonna otsuseid. – Eesti Keel 1937, nr 7–8, lk 228–229.

⁴ **A. Saareste.** Eesti Kirjanduse Seltsi Keeleteoimkonna otsuseid. – Eesti Kirjandus 1935, nr 5, lk 225; **A. Kask.** Eesti Kirjanduse Seltsi Keeleteoimkonna otsuseid. – Eesti Keel 1937, nr 7–8, lk 228–229.

⁵ Vt nt **E. Väari.** Eesti keele õpik keskkoolile. 7. trükk. Tallinn: Valgus, 1976, lk 26–27.

⁶ Vt nt Õigekeelsussõnaraamat 1976. Tallinn: Valgus, lk 881.

⁷ **T. Erelt.** Eesti keelekorraldus. Toim. M. Raadik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2002, lk 128.

autoettevõtete liit, rahandusministeerium, politsei- ja piirivalveamet. Nimetust võib täpsustada ka koha- või isikunimi, nt Paikuse põhikool, Pärnu muuseum, Saku õlletehas, Libatse kauplus, Saiakangi kohvik, Margit Meriranna juuksurisalong, Grossi pood.

Kui asutus on nimetatud oma asukoha või omaniku nime järgi, on loomulik paigutada selline nimi liigisõna ette: *Kadrioru restoran* (mitte restoran Kadriorg ega restoran Kadrioru), *Tarmo Tammiku advokaadibüroo* (mitte advokaadibüroo Tarmo Tammik). Nii liigisõna ees kui ka järel võib paikneda kohanimi, mis ei seostu asukohaga, nt Tartus asuv *hotell London ~ Londoni hotell*.

Osal asutustel koosneb nimetus nimest ja liigisõnast: *aktsiaselts Kalev* (*Kalev* on asutusele pandud nimi, *aktsiaselts* on liigisõna), *sihtasutus Noored Kooli*, *mittetulundusühing Saagu Valgus*, *kauplus Kangas ja Nööp*, *kinnisvarabüroo Uus Maa*, *restoran Kaks Kokka*.

Tavatekstis kirjutatakse asutuste nimetused väiketähega

Tavatekstis, nt ajaleht, ilu- või tarbekirjandusteos, kirjutatakse nimetused, v.a neis sisalduvad nimed, väikese algustähega: *riigikogu, riigikohus, rahandusministeerium, haridus- ja teadusministeerium, maa-amet, politsei- ja piirivalveamet, registrite ja infosüsteemide keskus, ettevõtluse arendamise sihtasutus ~ ettevõtluse arendamise SA, sisekaitseakadeemia, sotsiaaldemokraatlik erakond; Viljandi linnavalitsus, Helme vallavalitsus, Muhu lasteaed, Jõhvi vene põhikool, Tallinna prantsuse lütseum, Miina Härma gümnaasium, Tartu ülikool, Saku õlletehas, Eesti looduskaitse selts, Eesti riiklik sümfooniaorkester, Eesti evangeelne luterlik kirik, Eesti reformierakond, Põhja-Eesti regionaalhaigla, Margit Meriranna juuksurisalong.*

Mõnel juhul on suurtäht siiski tarvilik ainulise nimetuse eristamiseks samakujulistest liiginimetustest: *Eesti Pank* (meie riigipank) – *Eesti pank* (Eestis asutatud mis tahes pank), *Euroopa Parlament*, *Euroopa Komisjon* (Euroopa Liidu asutused) – *Euroopa parlament*, *Euroopa komisjon* (Euroopas tegutsev mis tahes parlament või komisjon), *Tallinna Sadam* (aktsiaselts) – *Tallinna sadam* (nt Miinisadam, Lennusadam, Bekkeri sadam).

Ametlikus tekstis kirjutatakse asutuste nimetused suure tähega

Ametlikkuse näitamiseks võib asutuste registri- ehk täisnimetustes kirjutada iga sõna suure algustähega: *Riigikogu, Riigikohus, Rahandusministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Maa-amet, Politsei- ja Piirivalveamet, Registrite ja Infosüsteemide Keskus, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus ~ Ettevõtluse Arendamise SA, Sisekaitseakadeemia, Sotsiaaldemokraatlik Erakond; Viljandi Linnavalitsus, Helme Vallavalitsus, Muhu Lasteaed, Jõhvi Vene Põhikool, Tallinna Prantsuse Lütseum, Miina Härma Gümnaasium, Tartu Ülikool, Saku Õlletehas ~ Saku Õlletehase AS ~ Saku Õlletehase Aktsiaselts, Eesti Looduskaitse Selts ~ Eesti Looduskaitse Seltsi MTÜ ~ Eesti Looduskaitse Seltsi Mittetulundusühing, Eesti Riiklik Sümfooniaorkester, Eesti Evangeelne Luterlik Kirik, Eesti Reformierakond, Põhja-Eesti Regionaalhaigla ~ Põhja-Eesti Regionaalhaigla SA ~ Põhja-Eesti Regionaalhaigla Sihtasutus, Margit Meriranna Juuksurisalongi OÜ ~ Margit Meriranna Juuksurisalongi Osaühing.*

Sellist suurtähte on tavaks rakendada õigusaktides, lepingutes, ametikirjades jm ametlikku laadi tekstides ega ole tavaks rakendada ajalehtedes, ilu- ja tarbekirjandusteostes. Mis tahes allüksuste ja allasutuste nimetused kirjutatakse teksti laadist olenemata alati väiketähega.

Mitmesuguste asutuste registri- ehk ametlikke ehk täisnimetusi saab vajaduse korral kontrollida e-äriregistrist. Kaubandus- ja teenindusettevõtete puhul tuleb teha vahet ettevõtte käibenimetusel (mis on harilikult ettevõtte sildil) ja ettevõtet pidava juriidilise isiku registrinimetusel (mis

on kirjas äriregistris): *Elleni pagariäri* (sildinimetus) ja *Elleni Pagariäri OÜ* (juriidilise isiku registrinimetus), *Tasku keskus* ja *Tasku Keskuse AS*, *kaubamaja* või *Tallinna kaubamaja* ja *Kaubamaja AS*. Nagu näha, saab ametlikkussuurtähte rakendada juriidilise isiku nimetuses, mitte aga ettevõtte käibenimetuses.

Asutustest tuleb lahus hoida hooned, mille nimetused kirjutatakse harilikult väiketähga (v.a neis sisalduvad nimed): *Tartu linnavalitsus* ~ *Tartu Linnavalitsus* (asutus) – *Tartu raekoda* (hoone, kus paikneb linnavalitsus), sama moodi asutused *Tallinna õpetajate maja* ~ *Tallinna Õpetajate Maja*, *EELK Pärnu Eliisabeti koguduse MTÜ* ~ *EELK Pärnu Eliisabeti Koguduse MTÜ* ja hooned *õpetajate maja*, *Pärnu Eliisabeti kirik*.

Lahus tuleb hoida ka andmekogud (ei ole asutused ega saa kirjutada ametlikkussuurtähga) ning neid pidavad asutused: *rahvastikuregister* (mida peab siseministeerium), *äriregister* (registrite ja infosüsteemide keskus), *liiklusregister* (maanteeamet) jts.

Omavalitsusüksuste kirjutamisel rakendatakse üldist kohanimede malli (nt *Rõuge vald*), kuigi omavalitsusüksusel kui tervikul on juriidilise isiku staatus. Suure tähga ehk asutusena kirjutatakse ametlikul juhul hrl linna-, maa- ja vallavalitsused (nt *Rapla Linnavalitsus*), volikogude nagu muude valitavate (nõu)kogude puhul piisab väiketähhest (nt *Kose vallavolikogu* nagu *Eesti Panga nõukogu* vms). On siiski levinud pruuk kasutada ka volikogude nimetustes ametlikkussuurtähte (*Kose Vallavolikogu*, *Tallinna Linnavolikogu*).⁸

Väiketäht annab kirjutajale vabamad käed, muu hulgas nimetust varieerida. Kui ei tea näiteks, kas kirjutada kokku *sisekaitseakadeemia* või lahku *sisekaitse akadeemia* või kas täielik nimetus on *sotsiaaldemokraatlik erakond* või käib juurde veel sõna *Eesti*, on kindlam valida väiketäht. Sama soovitus kehtib tõlgitud nimetuste kohta, enamasti kirjutame pigem *Riia moodsa kunsti muuseum* kui *Riia Moodsa Kunsti Muuseum*, pigem *New Yorgi itaalia kultuuri keskus* kui *New Yorgi Itaalia Kultuuri Keskus*. Esiteks pole alati kindlust, et tõlge on täpne, täielik ja ametlik, teiseks on kontekst sageli selline, mis ei nõua ametlikkussuurtähte. Ametlikud eestikeelsed tõlked on siiski olemas Euroopa Liidu asutuste nimetustel, sest eesti keel on üks Euroopa Liidu ametlikke keeli.

Mõnd ainulist nimetust on tavaks kirjutada nimena: *Eesti Kirjameeste Selts 1871–1893*, *Eesti Rahva Muuseum* – kuid võib kirjutada ka *eesti rahva muuseum* nagu *eesti keele instituut*.

Lühinimetused kirjutatakse alati väiketähga

Kui asutuse nimetust ei tarvitata täiskujul, vaid lühendatult, mõnd osa välja jättes, kirjutatakse nimetus alati väiketähga: *ministeerium* (vrd rahandusministeerium ~ Rahandusministeerium), *amet* (tehnilise järelevalve amet ~ Tehnilise Järelevalve Amet), *presidendi kantselei* (vabariigi presidendi kantselei ~ Vabariigi Presidendi Kantselei), *valitsus* (vabariigi valitsus ~ Vabariigi Valitsus), *vallavalitsus* (Otepää vallavalitsus ~ Otepää Vallavalitsus), *linnateater* (Tallinna linna-teater ~ Tallinna Linnateater), *draamateater* (Eesti Draamateater), *loomaaed* (Tallinna loomaaed ~ Tallinna Loomaaed), *keskraamatukogu* (Pärnu keskraamatukogu ~ Pärnu Keskraamatukogu), *maakohus* (Tartu maakohus ~ Tartu Maakohus), *tehnikaukool* (Tallinna tehnikaülikool ~ Tallinna Tehnikaülikool), *instituut* (eesti keele instituut ~ Eesti Keele Instituut), *keskerakond* (Eesti keskerakond ~ Eesti Keskerakond), *juristide liit* (Eesti juristide liit ~ Eesti Juristide Liit), *ametiühingute keskliit* (Eesti ametiühingute keskliit ~ Eesti Ametiühingute Keskliit).

⁸ Vt ka **M. Raadik**. Väikesed tarbetekstid. Käsiraamat. Teine, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2014, lk 15.

Allüksuste ja allasutuste nimetused kirjutatakse alati väiketähega

Allüksuste ja allasutuste nimetused kirjutatakse alati väiketähega (v.a neis sisalduvad nimed): rahandusministeeriumi ~ Rahandusministeeriumi *maksupoliitikaosakond*, riigikogu ~ Riigikogu *kultuurikomisjon* ja *Euroopa Liidu asjade komisjon*, Tartu ülikooli ~ Tartu Ülikooli *õigusteaduskond*, *füüsika instituut*, *raamatukogu*, *Viljandi kultuuriakadeemia* ja *Narva kolledž*, Eesti Panga *nõukogu*, Tallinna Sadama *juhatus*, vabariigi presidendi ~ Vabariigi Presidendi *rahvusvahemuste ümarlaud*, Ülenurme gümnaasiumi ~ Ülenurme Gümnaasiumi *segakoor*, kaitseväge ~ Kaitseväge *staabi- ja sidepataljon* ning *Kuperjanovi jalaväepataljon*, Kaitseliidu *Tartu maleva Tamme malevkond*.

Mõnikord võib olla raske otsustada allasutuse staatuse üle. Kui asutuse nimetuses on viide ülaasutusele, sobib asutust vähemasti algustähe mõttes käsitada allasutusena ja kirjutada väikese tähega, vrd Tartu ülikooli ~ Tartu Ülikooli *botaanikaaed* (kuulub Tartu ülikooli alla) ja *Tallinna botaanikaaed* ~ *Tallinna Botaanikaaed* (on linna ametiasutuse hallatav asutus, kuid nimetuses ei ole viide alluvussuhtele).

2. Asutuste, ettevõtete, organisatsioonide, ühenduste nimed

Asutuste nimedes kirjutatakse iga sõna suure algustähega: aktsiaseltsid *Kalev* ja *Liviko*, sihtasutus *Noored Kooli*, mittetulundusühingud *Saagu Valgus* ja *Loomade Nimel*, kauplus *Kangas ja Nööp*, kauplusekett *Sõbralt Sõbrale*, kinnisvarabüroo *Uus Maa*, restoran *Kaks Kokka*, ansamblid *Kuldne Trio* ja *Kõrsikud*, segakoor *Noorus*, *Endla* teater, teater *Vanemuine* ~ *Vanemuise* teater, kino *Sõprus* ~ *Sõpruse* kino, lasteaed *Kröll* ~ *Krõlli* lasteaed, *Viru* hotell, *Torupilli Selver*.

Nimesid, ei eesti omi ega võõrnimesid, ei panda eesti tekstis kursiivkirja, siinses tekstis on kursiivi kasutatud ainult näidete esiletõstmiseks. Seega kirjutame ühtviisi püstkirjas *Kalev*, *Liviko*, Eesti Energia jts ning *Fazer*, *Microsoft*, *Procter & Gamble* jts.

Nimedes esinevad sidesõnad kirjutatakse väikese tähega, nt kauplus *Kangas ja Nööp*, sihtasutus *Perekonna ja Traditsiooni Kaitseks*. Kõhkluskoht on olnud nimedes esinevate abisõnade kirjutamine, nt kas restoran *Vanaema juures* või *Vanaema Juures*? Emakeele Seltsi keeleteimkond arutas nimedes esinevate abisõnade algustähte 2006. ja 2007. aasta koosolekul. Protokollilise otsusena lepitati tookord kokku põhimõte, et kõiki muid sõnu peale sidesõnade võib asutusenimedes kirjutada suure algustähega, nt restoran *Vanaema Juures*, sihtasutus *Teeme Ära*, omaaegne Tartu klubi *Kellele Ei Meeldiks Johnny Depp*. Kaassõnade kasutamine nimedes-nimetustes ei ole siiski tüüpiline eesti mall ning nii oma- kui ka tõlkenimetustes oleks mõistlik neid vältida: pigem *Vanaema restoran* kui *restoran Vanaema Juures*, pigem *maailma arstide tuumasõjavastane ühendus* kui *ühendus Maailma Arstid Tuumasõja Vastu* (inglise *International Physicians for the Prevention of Nuclear War*).

3. Omandivormitähis

Osalt asutustel saab nimetusele lisada omandivormile viitava sõna (*aktsiaselts*, *osaühing*, *mittetulundusühing*, *sihtasutus* vms) või vastava lühendi (*AS*, *OÜ*, *MTÜ*, *SA* vms). Kui asutusel on kirjeldav nimetus, paikneb omandivormitähis nimetuse lõpus: *ettevõtluse arendamise sihtasutus* ~ *ettevõtluse arendamise SA*, *Saku õlletehase aktsiaselts* ~ *Saku õlletehase AS*, *Muhu 5 korteriühistu mittetulundusühing* ~ *Muhu 5 korteriühistu MTÜ*. Kui asutusele on pandud nimi, võib omandivormitähis olla nime ees (sel juhul saab nimi jääda nimetavasse käändesse) või järel

(sel juhul läheb nimi omastavasse käändesse): *OÜ Jaanimardikas* või *Jaanimardika OÜ* (mitte *Jaanimardikas OÜ*).

Äriregistrist võib leida nimetusi, kus omandivormitähisele eelnev nimi või nimetus on jäetud nimetavasse käändesse, nt *Swedbank AS*, *Pagaripoisid OÜ* või *Autopuhastus OÜ*, *Katusetööd OÜ*, ehkki seesugune vormistus on eesti keeles ebaloomulik. On mõistetav, et registrinimetustes soovitakse näha nimetavat käänat, kuid keelereeglitega kooskõlas olev võimalus selle saavutamiseks on nimede puhul omandivormitähise paigutamine nime ette, seega *AS Swedbank, OÜ Pagaripoisid*. Nimetuse puhul peab omandivormitähis jääma lõppu, sellele eelnevad laiendid saavad omastava käände: *Autopuhastuse OÜ*, *Katusetööde OÜ*.

Kui tekstis rakendatakse ametlikkussuurtähte, on tavaks kirjutada suure tähega ka omandivormile viitavad sõnad: *Tänavapuhastuse Aktsiaselts*, *Saku Õlletehase Aktsiaselts*, *Aktsiaselts Leibur*, *Muhu 5 Korterühistu Mittetulundusühing*. Aadressi järgi nimetatud korteriühistute nimetustes jäetakse sõna *tänav* kui kõige tavalisem liigisõna hrl nimetamata, sõnad *tee*, *maantee*, *puiestee* vms kirjutatakse nimetuse osana alati sama moodi nagu aadressis, st väikese tähega: *Mustamäe tee 102 Korterühistu Mittetulundusühing* (mitte: *Mustamäe Tee*).

Loe lisaks

H. Saari. Termin *nimi* onomastika ja sätestu ühismail. – Õiguskeel 1998, nr 2, lk 29–34; nr 3, lk 4–17.

T. Erelt. Algustäheortograafiast ja jutumärkidest. – Kirjakeele teataja II 1993–2000. Emakeele Seltsi keeleteoimkonna soovitused. Tallinn: Emakeele Selts, 2000, lk 14–19.

M. Raadik. Kas algustäht oleneb asutusest? – Keelenõuanne soovitab 5. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2015, lk 64–68.